

Національний університет
«Острозька академія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Приймальної комісії
Національного університету
«Острозька академія»

І. Д. Пасічник

«26» квітня 2024 року

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

для вступників до аспірантури зі спеціальності
035 «Філологія»

Острог – 2024

Програма вступного випробування для вступників до аспірантури для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія». / укладачі: Світлана КОЧЕРГА, Олександра ВІСИЧ, Оксана ПУХОНСЬКА, Лариса МІНІЧ, Віталій МАКСИМЧУК. Острог : НаУОА, 2024.

Програма розглянута та схвалена на засіданні кафедри української мови і літератури (Протокол № 13 від 10 квітня 2024 року)

Завідувач кафедри української мови і літератури

Віталій МАКСИМЧУК

Програма розглянута та схвалена на засіданні Приймальної комісії Національного університету «Острозька академія» (Протокол № 8 від 26 квітня 2024 року)

Відповідальний секретар приймальної комісії

Марія МАТВІЙЧУК

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета вступного випробування полягає у з'ясуванні рівня теоретичних знань та практичних навичок вступників, які вступають на навчання до аспірантури для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія» («Українська література» / «Українська мова») на основі освітнього ступеня магістра (освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста), здобутого за цією або іншою спеціальністю.

Результати вступного випробування використовуватимуть під час формування рейтингового списку та конкурсного відбору вступників у межах ліцензованого обсягу.

II. ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Вступне випробування організують відповідно до Положення про приймальну комісію Національного університету «Острозька академія» та Положення про організацію та проведення вступних випробувань у Національному університеті «Острозька академія»: <https://vstup.oa.edu.ua/prijmalna-komisiya/polozhennya-prijmalnoi-komisii>.

Вступне випробування відбувається в усній формі з таких дисциплін: «Історія української літератури» та «Теорія літератури» («Українська література»); «Сучасна українська літературна мова» та «Загальне мовознавство» («Українська мова»).

Вимоги до здібностей і підготовленості вступників.

Вступники до аспірантури за напрямом 035 «Філологія» під час складання вступного іспиту повинні виявити теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницько-пошукової діяльності з обраної спеціальності. Обов'язковою умовою є вільне володіння державною мовою.

III. НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ, ВИНЕСЕНИЙ НА ВСТУПНЕ ВИПРОБОВУВАННЯ, ТА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ

«Українська література»

БЛОК 1

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Давня література

Початки давньої української літератури. Роль і місце давньої літератури в системі історії української літератури. Історичні умови розвитку літератури княжої доби. Суспільний лад східних слов'ян. Культурно-освітнє тло розвитку літератури Київської Русі. Письменство прадавніх слов'ян. Язичницькі вірування. Прийняття християнства та його вплив на розвиток культури Київської Русі. Перші бібліотеки Київської Русі. Перекладна література часів Київської Русі: Біблія, життя святих, збірники «Четьї-Мінеї», патерики, агіографічні перекладні твори, перекладні повісті та ін.

Оригінальна література Київської Русі та її жанрове розмаїття, літописання. «Повість временних літ». Легенди про заснування Києва, Київський літопис. Ораторське та агіографічне письменство. Паломницька література. Ідейна основа «Слова про Закон і Благодать» митрополита Іларіона.

«Слово про похід Ігорів» та його роль в розвитку прадавньої української літератури. Історичні події, зображені в «Слові про похід Ігорів» та їхня оцінка автором. Проблеми авторства. Художні особливості твору (композиція, образи героїв, змалювання природи, мова). Вплив «Слова» на літератури східнослов'янських народів. Історія виявлення «Слова про похід Ігорів». Вивчення твору, полеміка про автентичність твору. Переклади і переспіви «Слова про похід Ігорів».

Полемічна література та її вплив на еволюцію давнього українського письменства. Передумови виникнення полеміки. Берестейська унія. Стосунки між конфесіями та календарна реформа. Творчість Г. Смотрицького: «Ключ царства небесного», «Календар римський новий» та ін. В. Острозький і його творчий доробок.

Розвиток полемічно-публіцистичної прози. Творча спадщина С. Зизанія. Початок другого періоду полемічної літератури. І. Потій – письменник-полеміст уніатського табору. Синкретизм полемічної літератури. І. Вишенський – ідеолог реформації в українському варіанті. Мова творів письменника. Викривальний пафос творчості Вишенського.

Латиномовні поети. Початки віршування та драматургії. Тематика та художній синкретизм козацьких літописів.

Г. Сковорода – філософ і письменник. Творчість Г. Сковороди – вінець давньої української літератури. Творча спадщина Г. Сковороди-байкаря. Естетика бароко в українській літературі. Бароковий дуалізм збірки «Сад божественних пісень».

3.2. Українська література XIX ст.

Поняття «нова українська література». Історичні та культурні умови становлення нової української літератури, її основні риси. Народність як основна засада літературної творчості XIX ст.

І. Котляревський – зачинатель нової української літератури. Вплив бурлескно-трагедійних жанрів українського фольклору та давнього письменства на літературу перших десятиліть XIX ст. Життєвий і творчий шлях зачинателя нової української літератури І. Котляревського. «Енеїда» – перший твір нової української літератури. Історія написання і видання. Жанр. Ідеї поеми, її оптимізм, широкий показ побуту, відображення деяких соціальних явищ, гумористично-сатиричне зображення урядовців та козацької старшини. Силабо-тонічна система віршування в поемі. Значення «Енеїди». Поняття «котляревщини».

Стильовий синкретизм п'єси «Наталки Полтавки» І. Котляревського. Етнографічний дискурс твору. Значення п'єси.

Романтична школа українських поетів. Творчість А. Метлинського, М. Костомарова та ін. Внесок в розвиток літератури П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського. Байкар Л. Глібов.

Т. Шевченко – центральна постать української літератури XIX століття. Становлення генія та перші літературні спроби. Шевченко-художник.

Творчість Т. Шевченка – початок вищого ідейного етапу в розвитку нової української літератури. Характеристика 4-х творчих періодів Т. Шевченка. рання творчість, орієнтація на романтичну традицію. Поезія «трьох літ». Автобіографічні мотиви в творчості письменника. Антикріпосницька та антисамодержавна спрямованість творчості, політична сатира, соціально-політичні узагальнення. Утвердження громадянських прав трудящої людини. Творчість періоду заслання та останніх літ. Біблійні мотиви в спадщині письменника. Образ України в творчості Шевченка. Неповторна художня індивідуальність поета. «Кобзар» Т. Шевченка та його вплив на розвиток літератури і національної свідомості народу.

Літературна спадщина Т. Шевченка («Катерина», «Тополя», «Причинна», «Заповіт», «І мертвим, і живим...», «Єретик», «Наймичка», «Кавказ», «Холодний яр», «Сон», прозові твори та ін.). Історичне минуле у світоглядній еволюції Т. Шевченка. Історіософські мотиви творчості письменника.

Т. Шевченко – родоначальник розвинутого реалізму в українській літературі. Популярність поезії Шевченка. Оцінка творчості письменника у критиці та літературознавстві.

Розвиток драматургії у XIX столітті. Драматургія Г. Квітки-Основ'яненка. Драматичні твори українською мовою: «Сватання на Гончарівці», драма «Щира любов» на сюжет однойменної повісті. Інші п'єси соціально-побутового змісту.

Згубне значення Валуєвського циркуляру та Емського указу для розвитку драматургії в середині XIX століття. П'ятирічний антракт (1786-1881) у театральному русі України.

Драматургія М. Старицького: надання «другого дихання» малосценічним творам українських драматургів М. Кропивницький – артист, драматург, режисер, композитор. Оригінальні твори та інсценізації (понад 40), драми, водевілі, комедії.

І. Карпенко-Карий – найвидатніший класик української драматургії XIX ст. Сценічна діяльність. Соціальна драма «Бурлака», драма «Наймичка», соціально-побутова психологічна драма «Безталанна», комедії «Розумний і дурень», «Сто тисяч», «Хазяїн», «Мартин Боруля». Діалогія «Суєта» і «Житейське море». Історична тематика в творчості І. Карпенка-Карого: «Бондарівна», «Лиха іскра поле спалить і сама щезне», «Паливода XVIII ст.», «Гандзя». Значення творчості І. Карпенка-Карого та її популярність.

Драматургія І. Франка. Театр у Галичині в другій половині XIX ст. Юнацькі спроби Франка в жанрах драматургії. Соціально-побутова психологічна драма «Украдене щастя». Головні джерела теми і сюжету драми, багатоплановість конфлікту, композиція, трагічна розв'язка. Франко – театральний критик.

Проза другої половини XIX ст. Самобутність таланту Марка Вовчка. Фольклорна основа стилю письменниці. Проза І. Нечуя-Левицького. Характерні прикмети творчості. І. Нечуй-Левицький – «всеобіймаюче око України». П. Куліш та його вплив на розвиток української літератури. Різноманітна спадщина письменника. Сюжет, історична основа, проблематика та образи роману «Чорна рада». Громадська діяльність письменника.

Творча спадщина **П. Мирного** – найвище досягнення української прози XIX століття. П. Мирний – видатний представник критичного реалізму в прозі 70-90-х рр. Життєвий та творчий шлях письменника. Високий ідейний та естетичний рівень творчої спадщини; суспільні проблеми, уникання етнографічних малюнків, заглиблення в психологію героїв. П. Мирний – творець соціально-психологічного роману («Хіба ревуть воли, як ясла повні?»). Роман «Повія»: історія створення та видання, проблематика, стрункність композиції, образи твору. Роль письменника в історії української літератури.

Багатогранна постать І. Франка і його роль в розширенні творчих обривів українського письменства. І. Франко – видатний український письменник, літературознавець, вчений. Життя і громадська діяльність. Суспільно-політичні, філософські та естетичні погляди. Поезія І. Франка: багатство тематики, глибина, різноманітність форми. Рання творчість та її романтичне забарвлення. Збірка «З вершин і низин»: своєрідність композиції, ідейно-тематичний і жанровий принцип розміщення розділів і циклів. Збірка «Зів'яле листя», суспільно-політичні та особисті обставини її появи. Збірка «Мій Ізмарагд»: філософська мудрість віршів, їхні джерела, форма. Сатиричні поеми І. Франка, викриття прислужництва царському уряду. Соціально-побутові, історичні та філософські поеми. Проблематика та актуальність поеми «Мойсей», композиція, образи, система віршування, вплив на дальший розвиток філософської поезії.

Проза І. Франка та її жанрово-тематична різноманітність. Робітнича тематика. Твори з життя інтелігенції. Викриття розкладу «основ суспільства» – польської шляхти («Основи суспільства», «Для домашнього вогнища»), пристосовництва українофільських діячів («Доктор Боссервіссер», «Опозиція»). Позитивна програма служіння інтелігенції народові (повісті «Лель і Полель», «Перехресні стежки»). Історична тема в прозі І. Франка (повість «Захар Беркут»). Значення прозової спадщини письменника. Внесок І. Франка у галузі українського перекладу XIX ст. Світове значення письменника.

3.3. Українська література кінця XIX – поч. XX ст.

Внесок у розвиток українського письменства М. Коцюбинського. Естетизм стилю письменника. Життєвий шлях та орієнтири письменника на початку творчого шляху. Літературний дебют. Еволюція стилю митця від просвітницьких тенденцій до модерністських. Світоглядно-художня еволюція письменника. Елементи імпресіонізму у творчості письменника. Коцюбинський-новеліст та майстер художньої деталі. Психологізм новелістики періоду першої російської революції: «Сміх», «Він іде!» та ін.

Психологічне письмо та авторська колористика. Поетичність творів з життя інших народів.

Повість «Тіні забутих предків». Зображення гуцульського побуту. Іван та Марічка – поетичні натури, розповідь про їхнє кохання. Ерос і Танатос у повісті. Образи природи. Повість «Fata morgana»: осмислення розшарування народу під час першої російської революції. Вплив М. Коцюбинського на поступ української літератури.

В. Стефаник та його модерна школа. Формування особистості та майстра художнього слова. Перші публікації. Селянський світ у зображенні В. Стефаника. Твори про рекрутчину (новела «Стратився»). Тема еміграції. Картини зубожіння і пролетаризації селян. Особливість самобутньої манери. Стефаник – майстер новели. Психологічне мотивування вчинків. Лаконізм письменника, використання діалектів. Оцінка творчої манери критикою. Елементи експресіонізму в творчості письменника.

Творча співдружність В. Стефаника з Л. Мартовичем і М. Черемшиною. («Покутська трійця»). Доробок західноукраїнських письменників – сучасників В. Стефаника.

Творчість Лесі Українки – видатне явище національної і світової культури. Життєвий і творчий шлях письменниці. Неоромантичний світогляд Лесі Українки.

Перекладацька робота Лесі Українки. Своєрідність збірок поезій «На крилах пісень», «Думи і мрії», «Відгуки» та їх оцінка в критиці. Образний світ поетеси. Новаторство письменниці. Протистояння народницьких і модерністських елементів у її поетичній тканині.

Основні мотиви Лесі Українки-лірика. Світоглядний вибір творчої особистості. Глибина патріотичного почуття. Творчість – сенс життя митця. Використання біблійних мотивів і образів у громадянській ліриці. Інтимна лірика.

Драматична поема – улюблений жанр письменниці. Характеристика драм «Камінний господар», «Оргія», «Бояриня» та ін. Драма-феєрія «Лісова пісня». Внутрішній конфлікт і специфіка його розв'язання. Модерністичний і постмодерністичний дискурс в творчості Лесі Українки. Біблійні, міфологічні, історичні, літературні джерела сюжетів. Поетичний театр Лесі Українки. Філософське підґрунтя творів. Драматургія поетеси в історичному контексті епохи. Прозовий доробок письменниці. Її епістолярна спадщина. Оцінка доробку письменниці дослідниками. Вплив творчості письменниці на розвиток української літератури у ХХ столітті.

Письменники-новатори початку ХХ ст. Поетичний дебют **О. Олесья**. Символізм стилю поета. Образи природи в доробку. Особливості інтимної лірики. Символізм драматургії письменника.

Внесок **В. Винниченка** в розвиток прози та драматургії. Оцінки стильових пошуків автора у сучасному літературознавстві. Провідна тематика ранніх оповідань та повістей письменника. Психологізм повісті «Записки Кирпатого Мефістофеля». Жанрові особливості драматургічного доробку. Проблеми комунікації та самості в п'єсах драматурга.

Розвиток української літератури у ХХ сторіччі

Український літературний ренесанс постреволюційної доби та трагедія Розстріляного Відродження (20–30-ті рр. ХХ ст.). Відродження української культури після соціальних та національних катаклізмів в Україні у першій чверті ХХ століття. Масові арешти, фізичне знищення талановитих представників творчої інтелігенції. Арешт 500 письменників України.

Участь у творенні української культури і літератури старої демократичної інтелігенції. Строкатість і спонтанність літературного життя України. Виникнення літературних організацій, груп письменників. Різноманітність їхніх естетичних програм. «Неокласики» – група київських поетів, перекладачів, літературознавців, інтелектуалів (М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Филипович, М. Рильський, О. Бургардт). Войовниче цькування групи ортодоксальною марксистською критикою. Створення масових літературних організацій: «Плуг», «Гарт», «ВАПЛІТЕ», ВУСПІ, «ЛАНКА» – «МАРС» та ін. Поява журналів («Мистецтво», «Шляхи мистецтва», «Червоний шлях», «Життя і революція», «Нова

генерація», «Всесвіт», «Глобус», «Вікна». Перша літературна газета та журнал «Критика».

Геноцид українського народу та його відображення в літературі.

Поетична палітра першої половини ХХ століття. Школи, течії, напрямки української поезії періоду громадянської війни. Перевага стильової течії символізму. Естетична настанова символізму – подолання натуралізму, побутовизму, заглиблення в таємні першооснови буття. Мотив руйнування старого світу. Екстаз захоплення революцією. Поглиблення реалістичного осмислення дійсності. Художнє багатство української поезії цієї доби. Зростання і формування визначних художніх індивідуальностей.

Катастрофічний занепад поезії в другій половині 30-х років Деформація талантів видатних майстрів слова.

П. Тичина. Життєвий шлях поета. Трагізм його творчої долі – «феномен доби» (В. Стус). Загальна характеристика ранньої творчості (збірки «Замість сонетів і октав», «Плуг»). Життєствердна настроєність поезії збірки «Сонячні кларнети».

Вірш «Арфами, арфами...» Передчуття змін у соціальному житті. «Одчиняйте двері...» – мотив передбачення складних революційних змін. Зразки інтимної лірики: «Подивилась ясно...», «О, панно Інно...», «Ви знаєте, як липа шелестить...». «Пам'яті тридцяти» – ліричне відтворення трагізму національно-визвольних змагань. 30-і рр. – «корозія таланту» (М. Коцюбинська). Збірка «Партія веде» та ін. Художній синтетизм авторського стилю.

«П'ятірне гроно» поетів-неокласиків та особливості їхнього стилю. Творчість і доля М. Зерова, М. Драй-Хмари. Особливості творчого шляху М. Рильського. Культурологічні знаки в образній системі неокласиків.

Інтелектуальна поезія М. Бажана. Своєрідність художнього світу Є. Плужника, М. Семенка, В. Поліщука.

Творчі шукання українських прозаїків 20-х рр. ХХ століття. Прихід на початку 20-х років нових письменницьких сил: А. Головка, М. Ірчан, М. Хвильовий, П. Панч, В. Підмогильний, Г. Косинка, О. Копиленко, І. Сенченко, Остап Вишня. В середині 20-х років – Ю. Яновський, Ю. Смолич, Іван Ле, І. Микитенко та інші.

Народження роману і повісті в другій половині 20-х років. Розвиток сатиричної та гумористичної прози.

М. Хвильовий – письменник багатогранного таланту. Жанрова різноманітність. Збірка прози «Сині етюди». Тематична злободенність новел. Героїко-романтичні новели збірки «Солонський Яр», «Легенда», «Кіт у чоботях». Високо трагедійна новела «Я (Романтика)».

Перехід письменника від романтичної лірико-імпресіоністичної прози до конкретно-реалістичної манери письма. Звернення до великих прозових форм сатиричного жанру. («Повість Іван Іванович»). Повість «Санаторійна зона». Образи «зайвих людей». «Вальдшнепи» (перша частина роману). Проблеми національної свідомості та відродження української культури. Нищівна критика твору, націлена проти ідей національного відродження, стимульована політикою сталінізму. Суперечності творчості М. Хвильового.

Драматургія М. Куліша: проблеми, образи, новаторство стилю. Перша п'єса «97» – подія в драматургії і в театральному житті України. Прояви трагедійного світобачення драматурга в п'єсах «Комуна в степах», «Прощай село». Звернення до сатири («Отак загинув Гуска», «Хулій Хурина», «Закут»). Співпраця з Лесем Курбасом та театром «Березіль».

Другий період творчості драматурга. Елементи драми абсурду. Утвердження жанру трагікомедії у творчості М. Куліша. Антирадянський пафос твору М. Куліша «Народний Малахій». Розвінчання ідеологічного фанатизму та соціального міфотворення. Трагікомічний образ Малахія. Комедія «Мина Мазайло» – пародія стилю радянського життя. Проблема національної свідомості, культури, мови. Трагедія М. Куліша «Патетична соната» як антипод вигаданому жанровому покручеві – «оптимістична трагедія».

Філософична заглибленість М. Куліша в осягненні в розкритті антигуманної ідеології в світі тоталітаризму.

Західноукраїнська література між двома світовими війнами. Українське національне письменство на західних землях України. Літературні угруповання, напрями та тенденції. Актуалізація історичної тематики. Візія катаклізмів ХХ ст. Антимілітаристська тематика повісті О. Турянського «По за межами болю». Феномен Б.-І. Антонича. Поєднання язичницьких мотивів із християнськими у творчості поета. «Автопортрет» – мотив самопізнання, самоусвідомлення. «Зелена Євангелія» – нерозривна єдність природи та людини, ідея життєствердження. Духовні мотиви в творчості письменника. Оцінка оригінальності стилю літературознавцями (М. Ільницький, Д. Павличко та ін.).

Еміграційна література першої половини ХХ століття. Причини другої і третьої хвилі еміграції. Об'єднання творчих людей, зокрема літературних сил. Прага – центр культури української діаспори між першою та другою світовою війнами. Українознавчі осередки в Європі. Львівський часопис «Літературно-науковий вісник» – «Вісник». Організація МУР (Мистецький український рух) та його роль у згуртуванні українських митців за кордоном.

«Празька школа» української поезії. Спільні прикмети в творчому доробку «пражан». Національний пафос поезії О. Ольжича. Життєствердні мотиви поезії О. Теліги. Почуттєва, жіночна лірика Н. Лівичкої-Холодної. Внесок в здобутки українського письменства діаспори поетів-краян О. Стефановича та О. Лятуринської.

Є. Маланюк – яскравий представник «празької школи». Огляд збірок «Стилет і стилос», «Земна мадонна» та ін. Образ України. Художнє осмислення її трагічної історії («Варязька балада», «Псалми степу»), прагнення розбудити національну свідомість («Молитва»), мотив туги за батьківщиною («Під чужим небом»).

Реалістична розповідь **У. Самчука** про життя українського селянства в умовах радянської дійсності. Повість «Марія» – художня модель життя української родини в історично складний час. Образ Марії як уособлення мужньої, вольової жінки. Асоціації образу з Україною. Трилогія У. Самчука «Волинь» – вершина творчого злету автора.

І. Багрянний. Життя і доля письменника. Авторитет у середовищі громадських діячів в еміграції. Загальна характеристика прозової спадщини. «Сад Гетсиманський» – трагічний репортаж про реалії сталінської системи, колесо тоталітарної системи і його безневинні жертви. «Тигролови»: жанр авантюрного (пригодницького) роману. Його автобіографічність.

Трагізм творчої долі **О. Довженка** – видатного кінорежисера і прозаїка. «Щоденник» письменника – джерело до вивчення історії життя митця та історії трагічної доби. Кіноповість «Україна в огні», порушені в ній морально-етичні проблеми. Новелістика О. Довженка. Проблематика післявоєнної творчості: «Поєма про море», «Зачарована Десна». Особливості жанру кіноповісті. Світове значення творчості О. Довженка.

Українська література 60–80-х років.

Загальне поживлення літературного і загального культурологічного життя в Україні. Запровадження Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1961 р.) Реабілітація репресованих письменників. Тимчасове послаблення цензури. Нові арешти письменників (І. Світличного, Є. Сверстюка, Ю. Бадзя, І. Калинця, В. Стуса, В. Захарченка, О. Різниченка, Т. Мельничука, В. Рубана, В. Марченка, О. Бердника та інших). Розгромницький наступ цензури, тенденційної критики. Протистояння офіційній літературі соціалістичного реалізму «шістдесятників», їхні виступи проти манкуртизму, психології перекотиполя, моральної деградації.

Творчість поетів-шістдесятників. Утвердження тенденції творчого оновлення поезії, новаторської концепції про покликання літератури поетами-шістдесятниками. Виступи проти інерції поетичної думки, ілюстративно-кон'юнктурного віршоробства. Вираження новаторських рис у творчості поетів-шістдесятників.

В. Симоненко – «витаєзь молоді української поезії». Патріотичні мотиви як лейтмотив

творчості В. Симоненка. Громадянський вибір поета. Мотив самоствердження у складному сучасному світі. Проблема людини в творчому доробку автора.

І. Драч. Яскравий дебют письменника. Згущена асоціативність образів. Прикмети постмодернізму в творчості поета. Книга «Сонце і слово» – важлива віха у творчості І. Драча. Проблема взаємин поета і суспільства. Жанрове новаторство І. Драча. Особливості його балад та симфоній. Багатство мотивів та внутрішня напруга у творах І. Драча «Ніж у сонці» та «Смерть Шевченка». Громадська діяльність поета.

Д. Павличко. Громадянські мотиви лірики поета. Самоаналіз власної душі й долі в циклі «Покаянні псалми». Тема рідної мови як домінуюча в творчості письменника. Пісенна лірика митця («Два кольори»). Інтимна лірика Д. Павличка.

Л. Костенко. Життєва доля і творчий шлях письменниці. Короткий огляд творчості. Ліричний роздум про значення слова в житті, свідомості людини: «Страшні слова, коли вони мовчать». «Українське альфреско» – «вічні» українські фольклорні типи. Ідея нерозривної єдності людини і природи в поезії («Виходжу в сад, він чорний і худий...» та ін.). Зразки інтимної лірики поетеси («Не-думано...», «І не минає...»). «Маруся Чурай». Духовне життя нації крізь трагічну історію нещасливого кохання. Портрет Марусі Чурай на тлі конкретної історичної дійсності. Проблеми добра і зла, матеріального життя і духовного, мрії і дійсності, вірності та зради, історичної пам'яті, індивідуальної свободи людини.

В. Стус – символ духовної величі українського народу. Виразник опозиційно настроєної національно свідомої інтелігенції. Формування творчої індивідуальності В. Стуса. Романтичний образ поета у ранніх творах В. Стуса. Звинувачення поета в антирадянській пропаганді. Загострений драматизм поезії В. Стуса. Заборона видання творів поета. Видання книжок поета на Заході: «Зимові дерева», «Круговерть», «Палімпсести». Тюремна поезія В. Стуса. Інтелектуалізм образного світу поета. Особливості патріотичних мотивів В. Стуса. Збагачення індивідуального стилю. Ідея «трагічного стоїцизму». Образ реальної України, України-мрії, України-ідеї. Духовний зв'язок людини з рідною землею, Батьківщиною («Крізь сотні сумнівів я йду до тебе», «Господи, гніву пречистого...»). Перекладацька діяльність поета.

Літературні сили останньої чверті ХХ ст.

О. Гончар. Контroversійність доробку письменника. Перші новели романтичного характеру. Успіх роману «Прапороносці». Роман «Людина і зброя». Уславлення творчої праці народу, ідея спадкоємності поколінь, соціальна, моральна проблематика, тема боротьби за мир у романі «Тронка». Роман «Собор»: гострота, актуальність проблематики, новаторство, образи, прогностичність твору, його оцінка в критиці та літературознавстві. Кампанія ідеологічного шельмування письменника, паплюження роману вульгарно-соціологічною критикою. Концепція життя і мистецтва в романі «Циклон». «Берег любові» – роман про сучасників складної долі, проблеми духовності людей. Новаторство проблематики, образів, композиції, стилю в романі «Твоя зоря». Сучасна рецепція творчості письменника.

Г. Тютюнник. Загальна характеристика творчості. Проблематика оповідання (батьки і діти, нове й старе, село і місто, коріння роду). Оповідання «Оддавали Катрю». Новела «Три зозулі з поклоном». «Вічна» тема «любовного трикутника» в новітній інтерпретації. Образ любові як втілення християнської моралі.

П. Загребельний. Розмаїття проблематики та тематики творів письменника. Історичні твори П. Загребельного. Роман «Диво». Історична основа роману і художній вимисел. Образ Софії Київської як художнього символу. Жінка й історія («Євпраксія», «Роксолана»). Роман-монолог «Я, Богдан (Сповідь у славі)» як спроба переосмислення образу гетьмана Богдана Хмельницького. Урбаністичні твори письменника: «День для прийдешнього», «Розгін». Доробок письменника останнього десятиліття («Тисячолітній Миколай», «Думки narozxrist», «Юлія, або Запрошення до самовбивства», «Брухт» та ін.).

Сучасний літературний процес

Суспільні та історичні умови розвитку мистецтва на зламі ХХ та ХХІ ст.

Постмодернізм як основний художній напрям літератури сучасного письменства. Народження творів вільних від соціальної заангажованості митця, що була наріжним каменем естетики соцреалізму. Змалювання людини вільної у своєму самовияві, індивідуума в усій неповторності, властивого йому мислення і світовідчужання, що зумовлює стильове розмаїття.

Літературні організації: СПУ, АУП, Бу-Ба-Бу, ЛуГоСад, «Пси св. Юра», «Нова дегенерація». Видання нових журналів, часописів: «Сучасність», «Світовид», «Кур'єр Кривбасу», «Березіль», «Art line» та ін.

Основна особливість ТР-дискурсу в українській літературі – «хрестоматійна настанова». Звуження спектру творчих пошуків письменників ТР-дискурсу та практичне унеможливлення існування в його межах фундаментальної літературної критики. Специфічно рустикальне мислення літераторів ТР-дискурсу.

Синтез постмодерних концепцій та непостмодерної ситуації в українському мистецтві кінця 80-х – початку 90-х років. Швидке зростання інформаційної відкритості суспільства в Україні. Фундаментом ПМ-дискурсу в Україні – андеграунд 80-х років.

Розвиток сучасної української поезії. Ідейно-художній поліфонізм «київської школи поезії» (В. Кордун, М. Воробйов, В. Голобородько). Феномен «вісімдесятників» (І. Римарук, В. Герасим'юк, І. Малкович, Ю. Андрухович, О. Забужко, С. Пашковський), дев'яностівці (О. Ульяненко, С. Процюк, І. Андрусяк, С. Жадан та ін.). Ідейно-естетичні пошуки «нульових» поетів. Співіснування в поезії традиційного українського вірша з авангардним, постмодерним.

Поетичний доробок Ю. Андруховича. С. Жадан: характеристика основаних збірок поета. Т. Мельничук: автентичні первні творчості поета. Поезії Н. Білоцерківець як взірці поетичної складової НМ-дискурсу в Україні та творчості «вісімдесятників». В. Герасим'юк – поет, кіносценарист, автор численних поетичних книжок. Поетичний автограф О. Забужко («Травневий іній», «Диригент останньої свічки», «Автостоп» та інші збірки). Особливості ліричної нарації Ю. Іздрика, К. Калитко.

Сучасна українська проза. Основні школи прози в українській літературі кінця ХХ – поч. ХХІ ст. Особливості сучасної української літератури.

Історично-культурні передумови новітніх змін. Література 2000-х у контексті культурної пам'яті. Сучасна українська поезія: розмаїття мотивів, стильове багатство, лідери новаторських шукань. Проблемно-тематичні особливості сучасної драми. Здобутки різножанрової прози ХХІ ст. Історія, травма, пам'ять у версії сучасного художнього тексту. Геопоетичні тенденції сучасної літератури. Літературний дискурс революцій періоду незалежності. Літературна рецепція російсько-української війни (2014–2024). Внесок у здобутки сучасної української літератури М. Матіос, Л. Кононовича, В. Лиса, Ю. Винничука, В. Слапчука, С. Жадана, О. Луцишиної, Т. Горіхи Зерня, В. Бурлакової, Г. Вдовиченко та інших письменників.

Проза Ю. Андруховича. Найвагоміші прозові твори письменника: «Рекреації», «Московіада», «Перверзія», «Дванадцять обручів», «Таємниця», «Радіо Ніч». Зацікавлення сучасною українською літературою на Заході. Пошуки культурної ідентичності українця та мотив мандрівки у творчості письменника.

Проза О. Забужко. Белетризовані мемуари «Польові дослідження з українського сексу», книга есеїстики «Хроніки від Фортінбраса: Вибрана есеїстика 90-х» (1999). Стиль Забужко – формалізована психологічна поліморфія. Роман «Музей покинутих секретів» та його оцінка в критиці. Філософсько-літературознавчий доробок О. Забужко.

Прозові здобутки останніх років. Романи С. Андрухович, В. Махна. Українські письменники – лауреати премії ім. Т. Г. Шевченка останніх років та міжнародних літературних премій.

Література

Основна

1. Білоус П. В. Історія української літератури XI–XVIII ст. : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 424 с.
2. Історія української літератури XIX століття : у 2 кн. / за ред. акад. М. Г. Жулинського. К., 2005–2006.
3. Історія української літератури. Кінець XIX – початок XX ст. : у 2 кн. / за ред. проф. О. Д. Гнідан. Київ : Либідь, 2005–2006.
4. Історія української літератури XX століття : у 2-х кн. / за ред. В. Г. Дончика. Київ : Либідь, 1998.
5. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. : у 10 т. / за ред. Ю. Коваліва. Київ : ВЦ «Академія», 2013–2020.
6. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 248 с.

Хрестоматії

1. Давня українська література: Хрестоматія / упоряд. М. Сулима. Київ : Освіта, 1996. 656 с.
2. Українська література XIX століття. Хрестоматія / упор. Н. М. Гаєвська. Київ : Либідь, 2006. 1328 с.
3. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : у 3 кн. (4-а додаткова). Київ, 2001.
4. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження : антологія. Київ : Смолоскип, 2004. 958 с.

Додаткова література

1. Агеева В. Українська імпресіоністична проза. Київ, 1994.
2. Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем. Київ : Смолоскип, 1998.
3. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрями. Донецьк, 2004.
4. Грабович Г. У пошуках великої літератури. Київ, 1993.
5. Грушевський М. Історія української літератури. Київ, 1993.
6. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн. Київ, 2005.
7. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми. Київ : Грані-Т, 2013.
8. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Київ : Критика, 2009.
9. Єфремов С. Історія українського письменства. Київ, 1995.
10. Жулинський М. Г. Слово і доля : навч. посіб. Київ, 2006.
11. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. Київ : Комора, 2017.
12. Захарчук І. Війна і слово: мілітарна парадигма літератури соціалістичного реалізму. Луцьк : Твердиня, 2008.
13. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури : монографія. Київ : Академвидав, 2006.
14. Зеров М. Від Куліша до Винниченка: Нариси з історії українського письменства. Київ, 2004.
15. Ільєнко І. У жорнах репресій. Київ, 1995.
16. Історія української літератури XIX століття : у трьох книгах / за ред. М. Т. Яценка. Київ, 1995–1997.
17. Ковалів Ю. Письменство «розстріляного відродження»: від літературних угруповань до літературної дискусії. Київ, 2004.

18. Кочерга С. Культурософія Лесі Українки: семіотичний аналіз текстів. Луцьк : Твердиня, 2010.
19. Кралюк П. М. Тарас Шевченко: не зауважене : монографія. Острог ; Луцьк, 2014.
20. Кузнецов Ю. Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX початку XX ст. Київ : Зодіак, 1995.
21. Література та ідеологія : колективна монографія. Київ : НаУКМА, 2017.
22. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 1997. 752 с.
23. Михида С. Володимир Винниченко: психопортрет у дзеркалах і задзеркаллі : монографія. Кіровоград : Поліграф – Сервіс, 2015.
24. Мовчан Р. Українська проза XX століття в іменах. Київ, 1997.
25. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі. Київ, 2008.
26. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 1999.
27. Пастух Т. Київська школа та її оточення. Модерні стилеві течії української поезії 1960–90-х рр. Львів, 2010.
28. Поліщук Я. Література як геокультурний проект. Київ : Академвидав, 2008.
29. Поліщук Я. І ката, і героя він любив... Михайло Коцюбинський: Літературний портрет. Київ : Академія, 2010.
30. Пухонська О. Літературний вимір пам'яті. Київ : Академвидав, 2018.
31. Пухонська О. Поза межами бою. Дискурс війни в сучасній літературі. Брустури : Дискурс, 2022. 288 с.
32. Процюк С. Лицарі стилосу та кав'ярень: Есе про дев'яностиків. Київ, 1996.
33. Руснак І. «Я був повний Україною...»: Художня історіософія Уласа Самчука. Вінниця, 2005.
34. Скорина Л. «Гомін і відгомін»: дискурс інтертекстуальності в українській літературі 1920-х років : монографія. Черкаси : Брама-Україна, 2019.
35. Соловей Е. Українська філософська лірика. Київ, 1998.
36. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління. Київ : Смолоскип, 2019.
37. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біо-бібліографічні відомості (науково-довідкове видання) / упорядк. В. А. Просалової. Донецьк : Східний видавничий дім, Донецьке відділення НТШ, Український культурологічний центр, 2012.
38. Ткачук М. П. Українська література XX століття. Тернопіль : Медобори, 2014.
39. Чижевський Д. І. Історія української літератури. Київ : Академія, 2008.
40. Шаф О. В. Гендерно-психологічні аспекти української лірики XX століття. Київ : Просвіта, 2019.
41. Юрчук О. У тіні імперії. Українська література у світлі постколоніальної теорії. Київ : Академія, 2013.

БЛОК 2

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Сутність мистецтва і специфіка художньої літератури як виду мистецтва

Мистецтво як художня творчість, один із найважливіших елементів культури. Есхіл, Платон, Арістотель та інші давньогрецькі філософи та поети про техне. Поліфункційність мистецтва Нового часу. Роль мистецтва в розумінні істини буття з погляду сучасної герменевтики. Мова як чинник розуміння.

Актуалізація гуманітарних наук і художньої літератури в XIX-XX ст. Актуалізація традиції. Естетична функція мистецтва. Епістемологія мистецтва. Предмет мистецтва та його мета. Мистецтво як особлива форма гри. Мистецтво як самовираження митця. Види авторської емоційності (пафосу). Імперсональні теорії мистецтва (мистецтво і психоаналіз З. Фрейда; глибинна психологія К.-Г. Юнга: поняття колективного несвідомого й

архетипу, міф і архетип).

Поділ мистецтва на види. Розмежування видів мистецтва за матеріальними засобами образності. Мистецтва прості й синтетичні. Поділ простих мистецтв на просторові, часові, просторово-часові, зображальні та незображальні.

Художня література як мистецтво слова серед інших видів мистецтва. Мова як універсальний засіб зображення. Своєрідність зображального начала в літературі. Література й живопис. Своєрідність виражального начала в літературі. Література й музика. Простір і час у літературі.

Літературний твір. Основи теоретичної поетики. Форма і зміст літературного твору. Поняття «літературний твір», «внутрішній світ» літературного твору. Рівні художньої форми літературного твору: предметно-композиційний, сюжетний, мовний.

Стиль твору як сукупність елементів художньої форми. Рівні художнього змісту: тематичний, проблемно-концептуальний, пафосний. Ідея твору як сукупність елементів художнього змісту.

Концепція цілісності художнього твору. Проблема інтерпретації. Інтерпретація літературного твору з позиції герменевтики. Композиція твору. Предметний світ і його функція у творі. Художня деталь, подробиця. Художній мотив. Портрет, пейзаж, інтер'єр. Суб'єктна точка зору. Монтаж.

Оповідач, ліричний герой, персонаж. Характер і тип. Персонаж (герой) і автор. Психологізм. Сюжет і його функції. Сюжет і конфлікт. Сюжет і фабула. Проблема ліричного сюжету.

Художня мова. Відхилення від норми як специфічна властивість поетичної мови. Актуалізація фонетичних особливостей поетичної мови, ритму, рими (строфи). Вірш і проза. Актуалізація словника поезії. Лексико-фразеологічні й морфологічні засоби мови. Поетична актуалізація синтаксису. Порядок слів. Актуалізація поетичної семантики.

Закономірності історичного розвитку художньої літератури. Історична поетика.

Генеza літературної творчості. Зумовленість літератури позахудожніми чинниками як спільна ознака культурно-історичної та соціологічної шкіл у літературознавстві. Роль І. Тена у становленні культурно-історичної школи. Дослідження внутрішніх чинників літературного розвитку міфологічною школою, представниками біографічного методу, компаративістикою, формальною і психологічною школами.

Різноманітність і багатоманіття чинників художньої діяльності. Історичне функціонування літератури. Співвідношення літературної класики, масової літератури та белетристики в мистецтві слова. Поняття про елітарну літературу.

Проблема читача. Досягнення сучасної рецептивної естетики. Інтерпретація художнього твору. Проблеми герменевтики. Літературна критика як важливий компонент функціонування літератури в її сучасності. Літературні роди й жанри. Поділ літератури на роди. Історія їхнього вивчення.

Поняття про жанр, різнотлумачення цього терміну. Епос (епіка): генезис, родові ознаки. Система жанрів. Лірика: генезис, родові ознаки. Проблема класифікації ліричних творів, їхній жанровий поділ. Проблема ліричного сюжету. Драма: генезис, родові ознаки. Жанри драматичного роду. Поняття про міжродові види. Ліро-епос. Метажанри. Огляд теорій жанрів. Жанрові концепції ХХ-ХХІ ст. Конгнітивна жанрологія. Антропологічний чинник жанротворення.

Літературний процес. Поняття про літературний процес як внутрішньозакономірний, безперервний, складний, іноді суперечливий літературний розвиток, його зумовленість культурно-історичним життям певної епохи. Стадіальність літературного розвитку.

Художні системи як міжнародні літературні спільності. Літературні напрями, течії. Літературні стилі як комплекси формально-художніх ознак. Д. Чижевський і його теорія стилів. Національна специфіка літератури. Міжнародні літературні зв'язки.

Сучасні літературознавчі практики

Психоаналіз і психологія творчості. Несвідомість і мова. Символіка. Літературний психоаналіз. Теорія поетичної мови Крістєвої. Психологічні аспекти творчого процесу.

Теорія відкритих структур. Канон і його руйнація. Відкритий твір. Незавершеність як норма. Нон-фініто як художня естетика.

Структуралізм-Постструктуралізм-Деконструкція. Структурний метод. Утопія структуралізму. Знак і гра. Структуралізм і постструктуралізм: теоретичні відмінності. Деконструктивізм. Деконструкція та інтрепретація. Семіотика – наука декодування.

Наратологія. Теорія і морфологія оповіді. Типи нарацій та нараторів як компоненти наратологічної стратегії. Рівні оповіді в художньому тексті. Теорія «точки зору». Способи презентації нарації.

Інтертекстуальність. Поняття про інтертекстуальні функції. Широке і вузьке трактування інтертексту. Методи інтертекстуального прочитання. Принцип інтертекстуальної побудови художнього образу. Типологія інтертекстуальності. Особливості імагологічної та інтермедіальної інтрепретації тексту.

Феміністична критика і фемінізм. Феміністична критика і психоаналіз. Гендерна критика. Поняття гендеру. Об'єкт і методи гендерної критики. Концепція «смерті автора» Ролана Барта. Постколоніальна критика. Марксистська критика: література та ідеологічні механізми. Відчуження мистецтва. Генетична критика – нові обрії текстології. Екокритика. Поняття літературного канону.

Роль епістолярію для вивчення літературної особистості, її рецепції історико-культурного процесу, виникнення та еволюцію творчих задумів.

Проблеми сучасного книговидавництва. Розвиток літературної критики останніх десятиліть. Авторитетні літературні критики сьогодення. Огляд літературних премій та інших відзнак творчих здобутків українських письменників.

Література

Основна

1. Баррі П. Вступ до теорії : літературознавство і культурологія. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
2. Вісич О. Українська метадрама ХХ ст. Острог, 2022. 244 с.
3. Галета О. Нова словесність: українська література в антропологічній перспективі. УКУ, 2023. 248 с.
4. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. Київ : Либідь, 2006. 488 с.
5. Горбань А. В. Теорія літератури : навчальний посібник. Житомир : ЖДУ імені Івана Франка, 2020. 233 с.
6. Іванишин В. П. Нариси з теорії літератури : навч. посіб. Київ, 2010. 256 с.
7. Іванишин П. Українське літературознавство постколоніального періоду : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2014. 192 с.
8. Козлик І. Літературознавчий аналіз художнього тексту/твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії. Брно, 2020. 236 с.
9. Колошук Н. Порівняльне літературознавство: посібник для вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 424 с.
10. Кочерга С., Вісич О. Літературознавча інтермедіальність: генеза і сучасні горизонти : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. 286 с. URL : https://eprints.oa.edu.ua/8838/1/Kocherha_Visych.pdf.
11. Просалова В. А. Інтертекстуальний аналіз: теорія і практика : навчальний посібник. Вінниця, 2019. 206 с.
12. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 2001.

Додаткова

1. Античні поетики. Арістотель. Поетика. Псевдо-Лонгін. Про високе. Горацій. Про

- поетичне мистецтво / упоряд. М. Борецький, В. Зварич. Київ: Грамота, 2007.
2. Буало Н. Мистецтво поетичне. Київ, 1967.
 3. Безпечний І. Теорія літератури. Київ : Смолоскип, 2009.
 4. Будний В. В. Порівняльне літературознавство : підручник. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008.
 5. Вишницька Ю. Аналіз та інтерпретація художнього тексту. Спецкурс зі світової літератури : навч.-метод. посіб. Київ, 2019.
 6. Вісич О. Естетика нон-фініто у творчості Лесі Українки. Луцьк, 2014.
 7. Вісич О. Метадрама: теорія і репрезентація в українській літературі. Луцьк, 2018.
 8. Гейзінга Й. Homo ludens. Київ, 1994.
 9. Демська-Будзуляк Л. Українське літературознавство від ідеї до тексту: неокласичний дискурс : монографія. Київ : Смолоскип, 2019.
 10. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен. Львів : Літопис, 2004.
 11. Качуровський І. Основи аналізу мовних форм (стилістика). Фігури і тропи. Мюнхен ; Ніжин, 1994.
 12. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Н. Копистянська. Львів, 2005.
 13. Кочерга С. Письменницький епістолярій. Луцьк, 2017.
 14. Лапко О. А. Основи теорії літератури : навч. посіб. Старобільськ, 2021.
 15. Література. Теорія. Методологія / упор. і наук. редакція Д. Уліцької ; переклад із пол. С. Яковенка. Київ, 2006.
 16. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007.
 17. Літературознавча рецепція і компаративістичний дискурс : монографія / за ред. Р. Т. Гром'яка. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004.
 18. Літературознавчий дискурс від бароко до постмодерну : колективна монографія. Київ–Люблін–Харків : Майдан, 2020.
 19. Мітосек С. Теорії літературних досліджень / переклад з пол. В. Гуменюка. Сімферополь, 2002.
 20. Наєнко М. Українське літературознавство: Школи, напрями, тенденції. Київ, 1997.
 21. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика: Статті-розвідки. Київ, 2006.
 22. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Либідь, 1999.
 23. Павлишин М. Канон та іконостас. Київ, 1997.
 24. Пахаренко В. Основи теорії літератури. Київ, 2007.
 25. Постколоніалізм. Генерації. Культура / за ред. Тамари Гундорової та Агнешки Матусяк. Київ : Лаурис, 2015.
 26. Потебня О. О. Естетика і поетика слова. Київ , 1985.
 27. Сивокінь Г. М. У вимірах сприймання. Теоретичні проблеми художньої літератури, її історії та функцій. Київ, 2006.
 28. Стайн Дж. Сучасна драматургія в теорії. Львів, 2004.
 29. Тодоров Ц. Поняття літератури та інші есе. Київ, 2006.
 30. Ференц Н. Сучасні методологічні засади літературознавства. Ужгород : Гражда, 2021.
 31. Фізер І. Психолінгвістична теорія літератури Олександра Потебні: Метакритичне дослідження. Київ, 1993.
 32. Шляхова Н. М. Еволюція форм художнього узагальнення : навч. посіб. Одеса, 2011.

«Українська мова»

БЛОК 1

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА

1.1. Вступ. Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Орфографія

Сучасна українська літературна мова як предмет наукового вивчення і фахова дисципліна. Українська мова – національна мова українського народу. Походження української мови. Періодизація її розвитку. Державний статус української мови. Місце української мови серед інших слов'янських мов. Поняття про літературну мову, її основні ознаки та норми. Писемна й усна форми літературної мови. Діалектна диференціація української мови. Соціолінгвістичні аспекти сучасного функціонування української мови.

Фонетика сучасної української літературної мови. Предмет і завдання фонетики. Три аспекти вивчення звуків мови. Акустичний аспект вивчення звуків мови.

Фонологія сучасної української літературної мови. Предмет і завдання фонології. Лінгвістичний аспект вивчення звуків мови. Поняття фонем. Функції фонем. Диференційні ознаки фонем. Поняття «інваріант» і «варіант» фонем. Позиційні, комбінаторні та факультативні варіанти фонем. Фонологійні школи.

Система фонем сучасної української літературної мови. Система голосних фонем сучасної української літературної мови. Класифікація голосних фонем української мови. Звукова реалізація голосних фонем в українській мові. Система приголосних фонем сучасної української літературної мови. Класифікація приголосних фонем української мови. Подовження приголосних в українській мові.

Загальне поняття модифікації фонем. Різновиди модифікацій: позиційні та комбінаторні. Комбінаторні модифікації голосних (акомодація). Позиційні модифікації голосних (редукція кількісна та якісна). Асиміляція голосних (гармонійна асиміляція). Позиційні модифікації приголосних. Комбінаторні модифікації приголосних: акомодація, асиміляція (її різновиди), дисиміляція (її різновиди). Спрощення в групах приголосних. Склад, типи складів. Наголос в українській мові. Інтонація.

Орфоєпія. Орфоєпії норми. Поняття української літературної вимови. Типи орфоєпічних помилок. Орфоєпії словники сучасної української літературної мови.

Морфонологія як учення про регулярні фонологічні процеси у складі морфем, пов'язані зі словотвором і словозміною. Різновиди чергувань: фонетичні (живі, позиційні) та історичні (традиційні). Фонетичні чергування голосних сучасної української літературної мови. Чергування голосних, зумовлені фонетичними змінами на ґрунті української мови. Чергування приголосних фонем в українській літературній мові. Чергування у групах приголосних. Зміни приголосних перед суфіксами.

Орфографія. Типи ортограм. Предмет і завдання ортографії. Типи ортограм. Принципи української ортографії. Уживання апострофа й знака м'якшення. Спрощення. Подвоєння. Подовження. Правопис складних слів. Уживання великої літери. Правопис прізвищ і географічних назв. Правопис слів іншомовного походження. Сучасні ортографійні проблеми.

1.2. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Морфеміка. Словотвір

Лексикологія як наука й слово як її основна одиниця. Основні ознаки слова. Слово в лексичній системі мови. Поняття лексеми. Знакова природа слова.

Семантична структура слова. Лексичне значення слова. Основні типи лексичних значень слів. Однозначні та багатозначні слова в сучасній українській літературній мові. Багатозначність слова як тип лексико-семантичного відношення у словниковому складі мови. Пряме і переносне значення слова. Основні типи переносних значень слів: метафора, метонімія, синекдоха.

Омонімія в українській мові. Поняття про лексичні омоніми. Типи омонімів: омофони, омоформи, омографи. Міжмовні омоніми. Розмежування омонімії й полісемії. Функційно-стилістична роль омонімії.

Синоніми в українській мові. Синонімія як тип лексико-семантичних відношень. Поняття про лексичні синоніми. Синонімічний ряд і його структура. Типи синонімів: семантичні (ідеографічні), стилістичні, семантико-стилістичні. Контекстуальні й абсолютні синоніми. Евфемізми як різновид синонімів. Функційно-стилістична роль синонімів.

Антонімія й паронімія в українській мові. Антонімія як тип лексико-семантичного відношення. Семантична класифікація антонімів: контрарні, комплементарні, векторні, антоніми-конверсиви. Загальномовні і контекстуальні антоніми. Стилiстичне використання антонімів. Основні характеристики паронімів. Їхні функції.

Лексика української мови з погляду походження. Споконвічна українська лексика. Лексичні запозичення з інших мов. Шляхи та способи засвоєння слів українською мовою. Лексичні кальки.

Функційна диференціація лексики української мови. Лексика української мови з погляду сфер вживання: загальноновживана і спеціальна лексика (діалектизми; термінологічна і професійна лексика; жаргонізми й арготизми). Лексика української мови з погляду активного й пасивного вживання: активна лексика й пасивна лексика (архаїзми й історизми, неологізми). Стилiстична диференціація лексики: міжстильова й стилістично забарвлена лексика.

Фразеологія. Предмет і завдання фразеології. Історія розвитку фразеології як науки. Поняття фразеологізму. Основні типологічні ознаки фразеологізмів. Класифікація фразеологізмів. Походження й джерела української фразеології. Фразеологічна варіантність. Багатозначність, синонімія й антонімія серед фразеологізмів. Українські паремії (прислів'я, приказки, крилаті слова, афоризми, сентенції).

Лексикографія. Предмет і завдання лексикографії. Поняття про словник. Основні типи словників. Тлумачні та перекладні словники української мови, їхня характеристика. Основні спеціальні словники української мови (термінологійні, етимологічні, історичні, орфографійні, словники наголосів, іншомовних слів, фразеологічні, діалектні, синонімні, ономастичні, зворотні, словники мови окремих письменників та ін.). Енциклопедичні словники. Мережева та корпусна лексикографія.

Слово як об'єкт морфемного і словотвірного аналізу. Поняття про морфеміку сучасної української літературної мови. Морфема як значуща частина у структурі слова. Морф, аломорф, морфема. Типи морфем. Кореневі і афіксальні морфемі, функційні відмінності між ними. Вільні і зв'язані кореневі морфемі.

Класифікація морфем. Морфемний аналіз слова. Його принципи та особливості. Поняття основи. Подільність основи. Унікальні морфемні відрізки. Історичні зміни в морфемній будові слова.

Словотвір як учення про творення слів. Поняття твірної основи. Словотвірний тип, продуктивні і непродуктивні словотвірні типи. Способи словотвору в сучасній українській літературній мові. Морфологічні способи словотвору, їхні різновиди (афіксальні, основоскладання, абрєвіація). Неморфологічні способи словотвору (морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний). Оказіональний словотвір.

1.3. Граматика. Морфологія

Граматика як розділ мовознавства. Граматика української мови як учення про її морфологічну та синтаксичну будову. Морфологія і синтаксис як розділи граматики. Основні граматичні поняття – граматична форма, граматична категорія, граматичне значення. Взаємодія граматичного і лексичного значень у слові. Способи вираження граматичних значень слова. Граматична форма слова. Граматична категорія. Морфологічні, синтаксичні і лексико-граматичні категорії.

Частини мови і принципи їхньої класифікації. Морфологія як розділ мовознавства. Її предмет і проблематика. Проблемні питання класифікації частин мови. Ступені і різновиди взаємопереходу частин мови.

Іменник як частина мови. Семантико-граматичні ознаки його виділення. Лексико-граматичні ознаки іменників (власні і загальні назви; назви істот/неістот; конкретні/абстрактні назви; іменники з речовинним (матеріальним) значенням; збірні іменники). Перехід іменників з одного лексико-граматичного розряду в інший.

Граматичні категорії іменника. Категорія роду іменника. Її значення,

морфологічне, синтаксичне і лексичне вираження. Іменники спільного роду. Іменники подвійного роду. Фемінативи. Маскулізми. Формально-граматичні та значеннєві принципи розподілу іменників за родами. Категорія числа. Її значення і засоби вираження. Іменники з повною та неповною парадигмою числа. Категорія відмінка. Відмінкова система сучасної української мови. Основні значення відмінків.

Словозміна іменників. Поняття про парадигму іменника. Повна і неповна парадигма. Принцип поділу іменників на відміни групи. Система закінчень іменників I–IV відмін (в історичному освітленні). Словотвір іменників. Іменники з ознаками прикметникової парадигми.

Прикметник як частина мови. Специфіка граматичних категорій прикметника. Лексико-граматичні розряди прикметників: якісні, відносні та присвійні. Перехід прикметників з одного розряду в інший. Система словозміни прикметників. Формальне і функційне співвідношення між короткими та повними прикметниками в сучасній українській мові. Стягнені та нестягнені форми повних прикметників. Ступені порівняння як форми якісних прикметників. Їхнє творення та значення. Відмінювання прикметників.

Числівник як частина мови. Специфіка вияву граматичних категорій числівника. Функційні розряди числівників. Питання про порядкові числівники. Структурні розряди числівників. Відмінювання числівників різних розрядів.

Займенник як частина мови. Особливості морфологічних категорій займенників. Співвіднесеність займенників з іншими частинами мови. Лексико-граматичні розряди займенників. Їхні морфологічні особливості. Особливості відмінювання займенників.

Дієслово як частина мови. Система дієслівних утворень в українській літературній мові (особові форми, неозначена форма (інфінітив), дієприкметник, дієприслівник). Класи дієслів.

Категорія виду як загально дієслівна категорія. Творення видових пар дієслів. Одновидові та двовидові дієслова. Категорія перехідності/неперехідності дієслів. Категорія стану як загально дієслівна категорія (активний, пасивний, зворотно-середній та нульовий стан). Категорія способу як морфологічна словозмінна категорія. Дійсний спосіб дієслова, наказовий спосіб дієслова. Умовний спосіб дієслова. Категорія часу як морфологічна словозмінна категорія дієслова. Система дієслівних часів у сучасній українській літературній мові (теперішній, минулий, давноминулий, майбутній), їхнє творення. Категорія особи, числа і роду дієслова. Безособові дієслова.

Дієприкметник як форма дієслова. Лінгвістичний статус дієприкметника в системі частин мови. Пасивні дієприкметники, їхнє творення. Предикативні форми на -но (-ено), -то.

Дієприслівник як неособова форма дієслова. Дієприслівники доконаного і недоконаного виду, їхнє творення.

Прислівник. Функційні розряди прислівників (означальні, обставинні, предикативні, модальні). Ступені порівняння якісно-означальних прислівників. Творення й написання прислівників.

Слова категорії стану. Модальник. Частиномовний статус слів категорії стану в лінгвістичній науці. Лексико-семантичні групи та синтаксична роль слів категорії стану. Поняття про модальність. Модальні слова.

Прийменник. Загальна характеристика службових частини мови. Поділ прийменників за функційними і структурними (формальними) ознаками. Уживання прийменників з відмінковими формами іменників. Правопис прийменників.

Сполучники і сполучні слова. Поділ сполучників за структурою і способом уживання. Синтаксичні функції сполучників та сполучних слів.

Частки як частина мови. Структурні різновиди часток. Функційні різновиди часток. Особливості написання часток.

Вигуки. Розряди вигуків за значенням. Класифікація вигуків за будовою й походженням. Звуконаслідувальні слова.

1.4. Граматика. Синтаксис

Синтаксис як розділ граматики. Предмет синтаксису. Типи синтаксичних одиниць. Предикативні і непередикативні відношення у синтаксичних одиницях. Типи синтаксичних зв'язків: предикативний, сурядний зв'язок, підрядний зв'язок і його типи (прислівний і детермінантний підрядний зв'язок), опосередкований, недиференційований синтаксичний зв'язок, подвійний. Їхня характеристика. Засоби вираження синтаксичних зв'язків. Семантико-синтаксичні відношення, засоби їхнього вираження у структурі речення.

Словосполучення як підпорядкована реченню непередикативна синтаксична одиниця-конструкція. Розмежування словосполучень і фразеологізмів. Класифікації словосполучень. Типи словосполучень за будовою: прості і складні словосполучення. Сурядні і підрядні словосполучення. Формально-граматичні і семантико-синтаксичні ознаки сурядних словосполучень.

Підрядні словосполучення. Принципи класифікації підрядних словосполучень. Семантико-синтаксичні відношення у підрядних словосполученнях: атрибутивні, об'єктні, обставинні.

Речення як основна одиниця синтаксису. Основні ознаки речення: предикативність; модальність і часова віднесеність, семантико-інформаційна та інтонаційна завершеність та ін. Основні аспекти вивчення речення: семантичний, формально-граматичний, комунікативний. Типи речень за комунікативним призначенням. Типи речень за модальністю та інтонацією.

Загальна характеристика простого речення. Формально-синтаксична типологія простого речення.

Двоскладне речення як монопередикативна одиниця. Поняття про двоскладне речення. Структурні схеми двоскладних речень. Класифікація членів речення. Головні і другорядні члени речення.

Семантична і структурно-граматична характеристика підмета. Його функція і засоби вираження в українській мові. Структурно-граматичні ознаки підмета.

Присудок як центральний компонент формально-граматичної структури речення. Категорія присудка і його знаки. Простий дієслівний присудок. Складений присудок, його види та способи вираження головного компонента. Складний присудок. Координація підмета й присудка.

Другорядні члени речення. Принципи їхньої класифікації. Традиційна класифікація другорядних членів речення. Нові підходи до класифікації другорядних членів речення.

Означення як атрибутивний другорядний член двоскладного речення. Семантико-граматична характеристика означення. Узгоджене і неузгоджене означення. Прикладка як різновид означення.

Додаток як приприсудковий другорядний член речення. Прислівний підрядний зв'язок. Компоненти формально-граматичної структури речення, виділені на його основі. Семантико-структурні ознаки додатка. Прямий і непрямий додаток, засоби їхнього вираження.

Обставина як виразник адвербіальних відношень у структурі двоскладного речення. Детермінантний підрядний зв'язок. Одиниці формально-граматичного рівня речення, виділені на основі цього зв'язку. Семантико-синтаксичні різновиди обставин та засоби їхнього вираження. Парцельовані члени речення.

Односкладне речення як тип простого речення. Структурно-семантичні типи односкладних речень. Дієслівні односкладні речення. Проблема виділення означено-особових, узагальнено-особових і неозначено-особових речень. Структурно-семантичні типи безособових речень. Інфінітивні речення як тип односкладних речень. Односкладні речення, головний член яких співвідносний із підметом (номінативні, вокативні, генітивні речення).

Повне і неповне речення. Комунікативні умови функціонування і структурно-

семантичні різновиди неповних речень. Слова-речення. Незакінчені речення. Порядок слів у простому реченні.

Просте ускладнене речення. Засоби ускладнення структури простого речення. Речення з однорідними членами. Узгоджені однорідні й неоднорідні означення. Сполучники як засіб вираження смислових відношень між однорідними членами. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення. Розділові знаки в реченнях з однорідними членами.

Речення з відокремленими другорядними членами. Поняття про напівпредикативні конструкції. Типи відокремлених другорядних членів речення. Поняття про уточнювальні члени речення. Вставні і вставлені конструкції. Звертання. Значення і способи вираження та його місце в реченні. Пунктуаційне виділення звертань.

Складне речення як поліпредикативна синтаксична одиниця. Формально-граматичні, семантико-синтаксичні, власне семантичні та комунікативні особливості складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення. Типи складних речень.

Складносурядне речення як тип складного речення. Структурно-семантичні типи складносурядних речень. Семантико-синтаксичні відношення у складносурядному реченні. Складносурядні речення відкритої і закритої структури. Пунктуація у складносурядному реченні.

Складнопідрядне речення. Головна і підрядна предикативні частини. Прислівний та детермінантний підрядний зв'язок як основні типи синтаксичного зв'язку в складнопідрядному реченні. Засоби їхнього вираження. Засоби вираження семантико-синтаксичних відношень у складнопідрядному реченні. Принципи класифікації складнопідрядних речень. Речення розчленованої і нерозчленованої структур.

Складнопідрядні речення з підрядними присубстантивно-атрибутивними: власне-атрибутивні та атрибутивно-поширювальні речення. Формально-граматичні, семантико-синтаксичні та власне семантичні особливості. Засоби зв'язку предикативних частин.

Складнопідрядні речення займенниково-співвідносного типу. Їхні структурно-семантичні типи. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними. Лексико-граматична характеристика стрижневого компонента головної частини.

Складнопідрядні речення розчленованої структури: формально-граматичні, семантико-синтаксичні та власне-семантичні особливості. Складнопідрядні речення з підрядними місця, часу. Складнопідрядні речення з підрядними умови, причини, мети. Складнопідрядні речення з підрядними допустовими, наслідку, порівняльними, супровідними.

Складнопідрядні неелементарні речення. Загальне поняття про неелементарні складнопідрядні конструкції. Складнопідрядні речення з неоднорідною супідрядністю. Складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю. Складнопідрядні речення з послідовною підрядністю. Складнопідрядні неелементарні речення змішаного типу.

Складні сполучникові речення з різними видами зв'язку. Складні речення з сурядністю і підрядністю. Складні речення з підрядністю й сурядністю.

Безсполучникове складне речення в системі складного речення. Формально-граматичні, семантико-синтаксичні та власне семантичні особливості безсполучникового речення як типу складного речення. Дериваційні зв'язки безсполучникового речення зі складнопідрядним та складносурядним реченнями. Структурно-семантичні типи безсполучникових складних речень. Розділові знаки в безсполучниковому складному реченні.

Багатокомпонентні складні речення з різними видами зв'язку. Сполучниково-безсполучникові речення з сурядністю й безсполучниковим поєднанням. Сполучниково-безсполучникові утворення з підрядністю й безсполучниковістю. Сполучниково-безсполучникові речення з сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком. Період як синтаксична структура. Текст. Пряма, непряма і невласне пряма мова.

Основи української пунктуації. З історії розвитку української пунктуації. Основні принципи української пунктуації. Система розділових знаків.

1.5. Стилїстика

Стилїстика як лїнгвістична дисциплїна. Стилї сучасної української лїтературної мови: призначення та мовнї особливостї. Формування стилїв. Стилїстика інтернет-спїлкування. Фоностилїстика. Стилїстичнї функцї лексичних засобїв і семантичних груп лексики. Стилїстика багатозначностї слова. Стилїстико-функцїйна диференцїацїя лексики. Стилїстичнї функцї фразеологїзмїв.

Стилїстичнї функцї словотворчих засобїв. Стилїстичнї засоби морфологїї. Стилїстика простого речення і складного речення. Стилїстичнї функцї ускладнювальних синтаксичних елементїв.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семиренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посїбник. Київ : Вища школа, 2005. 270 с.
2. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська лїтературна мова. Лексикологїя. Фразеологїя. Лексикографїя : навч. посїбник. Київ : Центр учбової лїтератури, 2022. 416 с.
3. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологїя. Орфоепїя. Графїка. Орфографїя. Лексикологїя. Лексикографїя : навч. посїбник. Київ : Академїя, 2006.
4. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологїя української мови. Київ : Пульсари, 2004. 400 с.
5. Глїбчук Н., Костїв О. Українська дїалектологїя. Львів : ЛА «Пїраміда». 2023. 552 с.
6. Горпинич В. О. Морфологїя української мови : пїдручник для студентїв ВНЗ. Київ : ВЦ «Академїя», 2004. 336 с.
7. Горпинич В. О. Сучасна українська лїтературна мова. Морфемїка. Словотвір. Морфонологїя : навч. посїбник. Київ : Вища школа, 1999. 207 с.
8. Граматика сучасної української лїтературної мови. Морфологїя / за ред. К. Г. Городенської. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2017. 750 с.
9. Демська О. Вступ до лексикографїї : навчальний посїбник. Київ : Вид. дїм «Києво-Могилянська академїя», 2010. 266 с.
10. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посїбник Київ : Академїя, 2005. 288 с.
11. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови : пїдручник. Київ : Академїя, 2010. 384 с.
12. Загнїтко А. П. Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс) : навч. посїбник у 2 ч. Київ : ІЗМН, 1996. Ч. 1. 202 с., Ч. 2. 240 с.
13. Зубков М. Г. Норми й культура української мови. 4-те вид., доп. і змїн. Харків : Школа, 2023. 544 с.
14. Лаврїнець О. Я., Симонова К. С., Ярошевич І. А. Сучасна українська лїтературна мова. Морфемїка. Словотвір. Морфологїя : пїдручник / за ред. О. Я. Лаврїнець. Київ : ВД «Києво-Могилянська академїя», 2019. 524 с.
15. Мариненко І. О. Синтаксис української мови (з правилами пунктуацїї) : навчальний посїбник. Київ, 2021. 279 с.
16. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : пїдручник. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
17. Пентилюк М. І., Марунич І. І., Гайдаєнко І. В. Дїлове спїлкування та культура мовлення : навч. посїб. Київ : Центр навчальної лїтератури, 2021. 221 с.
18. Стишов О. А. Динамїка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологїя. Лексикографїя : навч. посїб. Біла Церква : Авторитет, 2019. 198 с.
19. Сучасна українська мова: Лексикологїя. Фонетика : пїдручник / А. К. Мойсїєнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Берковець та ін. ; за ред. А. К. Мойсїєнка. Київ : Знання, 2013. 340 с.

20. Сучасна українська мова: Морфологія : підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко ; за ред. А. К. Мойсієнка. Київ : Знання, 2013. 524 с.
21. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін. ; за ред. А. К. Мойсієнка. Київ : Знання, 2013. 238 с.
22. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посібник. Київ : Знання, 2007. 494 с.
23. Український правопис. Харків : Фоліо, 2019. 352 с.
24. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : монографія. Київ : Інститут української мови ; Видавничий дім Д. Бураго, 2012. 368 с.
25. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2010. 408 с.
26. Юшук І. П. Українська мова : підручник для студентів філологічних спеціальностей ВНЗ. Київ : Либідь, 2004. 640 с.

Додаткова

1. Ажнюк Б. М. Мовна політика: Україна і світ : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 420 с.
2. Брайчевський Михайло. Походження слов'янської писемності. Вид. четверте. Київ : НаУКМА, 2009. 154 с.
3. Вакуленко М. О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.
4. Венжинович Н. Ф., Пискач О. Д. Сучасна українська літературна мова. Морфологія : навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету. 2-ге вид., допов. і перероб. Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2022. 222 с.
5. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття : монографія / відп. ред. С. Я. Єрмоленко. Острог : НаУОА, 2008. 536 с.
6. Вплив суспільних змін на розвиток української мови : монографія / відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2017. 444 с.
7. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення / Ін-т української мови НАН України. Київ : КММ, 2019. 208 с.
8. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навчальний посібник. Київ : ЦНЛ, 2005. 534 с.
9. Демська О. Українська мова. Подорож із Бад-Емса до Страсбурга. Харків : Віват, 2024. 304 с.
10. Динаміка лексичної та фразеологічної систем української мови в лексикографічному відображенні : монографія / відп. ред. І. С. Гнатюк. Київ, 2021. 192 с.
11. Загнітко А. П. Теоретична граматики: Синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
12. Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П., Клименко Н. Ф. Система та структура української мови у функціонально-стильовому вимірі : монографія / відп. ред. Є. А. Карпіловська ; підготувала. електрон. оригінал-макет Ю. О. Цигвінцева. Київ: Інститут української мови НАН України, 2024. 351 с. [Електронне видання].
13. Климова К. Я. Основи культури і техніки мовлення : навч. посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Ліра-К, 2006. 240 с.
14. Колоїз Ж. В. Неузале словотворення : монографія. Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. С. 76–128.
15. Крижанівська О. І. Історія української мови: Історична фонетика. Історична граматики : навч. посібник. Київ : Академія, 2010. 248 с. (Серія “Альма-матер”).
16. Кузнецова Є. Мова-меч. Як говорила радянська імперія. Глибока : Твоя підпільна гуманітарка, 2023. 376 с.

17. Лизанчук В. Навічно кували кайдани : факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні. Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1995. 415 с.
18. Лозова Н. Є. Іменник : граматичний довідник. Київ : Наукова думка, 2016. 286 с.
19. Максимчук В. В. Словотворчість сучасних поетів Рівненщини : монографія / за ред. Г. М. Вокальчук. Острого : Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2015. 386 с. (Лексикографічна серія "Українська індивідуально-авторська неографія" ; вип. 7).
20. Навальна М. І. Динаміка лексику української періодики початку ХХІ ст. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с.
21. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2009. 392 с.
22. Павленко Л. П. Історична граматики української мови : навч. посібник для студентів ВНЗ. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. 208 с.
23. Пискач О. Д., Гоца Е. Д. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія : навчально-методичний посібник для студентів І курсу українського відділення філологічного факультету. Ужгород, 2022. 116 с.
24. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі "спільної колиски". Київ : ВЦ "Академія", 2001. 152 с.
25. Плющ М. Я., Грипас О. Ю. Системна організація граматичної будови української мови. Таблиці. Схеми : навчальний посібник. Київ : Слово, 2015. 264 с.
26. Сербенська О. Антисуржик. Львів : Априорі, 2023. 304 с.
27. Скляренко В. Г. Історія українського наголосу: Іменник. Київ : Наукова думка, 2006. 711 с.
28. Спанатій Л. С. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Миколаїв : Іліон, 2015. 371 с.
29. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон : монографія. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2017. 616 с.
30. Степаненко М. І. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення. К. : Видавництво Українського мовно-інформаційного фонду, 1997. 216 с.
31. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.
32. Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ – ХХІ ст.) : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 248 с.
33. Теоретичні засади лексикографування мовотворчості: ідіолект і узус : монографія / відп. ред. З. Г. Козирева. Київ : Інститут української мови НАН України, 2023. 487 с. [Електронне видання].
34. Територіальні та соціокультурні умови функціонування української мови в Україні : монографія / відп. редактор С. О. Соколова. Київ, 2023. 786 с. [Електронне видання].
35. Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія / відп. ред. І. С. Гнатюк. Київ, 2011. 560 с.
36. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциту : документи і матеріали / упоряд. : Л. Масенко та ін. Київ : Києво-Могилянська академія, 2005. 399 с.
37. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук віднова: монографія. Вид 3-тє, доп. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 332 с.
38. Фаріон І. Правопис – корсет мови. Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів, 2004. 115 с.
39. Фаріон І., Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми: 100 історій слів у соціоконтексті : монографія (зі словником). Львів : Свічадо, 2023. 716 с.

40. Шевельов Ю. Исторична фонологія української мови / пер. з англ. С. Вакуленко, А. Даниленко. Харків : Акта, 2002. 1055+[XII] с.

41. Шульжук К. Ф. Складні багатокомпонентні речення в українській мові. Київ : Вища школа, 1986. 183 с.

БЛОК 2

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Визначення наукової парадигми. Виділення мовознавчих парадигм у діахронії. Парадигмальна переорієнтація сучасного мовознавства: сучасна антропоцентрична лінгвістика і подальший пошук епістемологічних домінант. Загальне мовознавство як інтегративна дисципліна, орієнтована на пошук універсалій та міжпарадигмальних зв'язків. Історія мовознавчої науки.

Мова як код. Функції мовної системи. Принципи функціонування мовної системи.

Когніція, інтерпретація та комунікація в аспекті функцій мовної системи.

Одиниці мови. Типи мовних одиниць. Критерії типологізації мовних одиниць. Функційний підхід до класифікації мовних одиниць. Явище функційної переорієнтації. Одиниці мови та одиниці мовлення.

Мовознавство і семіотика. Підходи до природи знаку. Типології мовних знаків (Ф. де Сосюр, Ч. С. Пірс, Ч. У. Моріс та ін.).

Мовні значення. Типи мовних значень. Семантична структура слова. Структура лексичного значення слова. Типи лексичних значень. Критерії типологізації лексичних значень. Типи граматичних значень. Критерії типологізації граматичних значень. Полісемія як універсальна властивість елементів відкритої системи та її роль в номінативних процесах.

Мова як система. Властивості мовних систем як відкритих і закритих. Парадигматичні, синтагматичні, ієрархічні відношення в мовній системі. Опозитивність, валентність, дистрибуція мовних одиниць як різновиди системних відношень.

Принципи структурної організації мови. Рівні мовної структури. Проблема кількості мовних рівнів.

Фонетико-фонологічний рівень мовної системи. Сегментні одиниці фонології. Фонема. Функції фонем. Дистрибуція фонем. Диференційні та інтегральні ознаки фонем. Фонологічна система мови. Парадигматика і синтагматика фонем. Типи фонологічних опозицій. Концепції фонем у фонологічних школах ХХ ст. Силабема. Типи силабем. Суперсегментні одиниці фонології. Наголос. Типи наголосу. Функції наголосу. Інтонація. Типи інтонації. Функції інтонації.

Морфемно-дериваційний рівень мови. Питання виділення морфемно-дериваційного рівня в структурі конкретної мови. Одиниці морфемно-дериваційного рівня та їхня ієрархія. Морфема. Типи морфем (структурно-позиційні, семантичні, функційні). Словотвірна пара, словотвірний тип, словотвірний ланцюг, словотвірна парадигма, словотвірне гніздо. Словотвірний формант. Словотвірний спосіб. Морфемні (морфологічні) способи деривації та їхні різновиди. Неморфемна (неморфологічна) деривація та її різновиди.

Лексико-семантичний рівень мовної системи. Лексичне значення та його типи. Одиниці лексико-семантичного рівня. Слово і лексема. Семема і сема. Компонентний аналіз структури лексичної семантики слова. Системні відношення в лексиці (епідигматичні, парадигматичні, синтагматичні). Полісемія. Синонімія. Антонімія. Омонімія. Гіпонімія. Лексико-семантичне поле. Джерела формування словникового складу мови. Диференціація словникового складу мови.

Синтаксичний рівень мовної системи. Одиниці синтаксичного рівня мови (речення, словосполучення, синтаксема, синтаксична форма слова, семантико-синтаксичний компонент). Основні ознаки речення. Предикативність і синтаксична модальність, типи синтаксичної модальності. Структурно-семантична схема речення. Речення і висловлення. Порядок слів у реченні. Актуальне членування речення. Типи синтаксичних зв'язків у

реченні і словосполученні. Паратакис і гіпотакис. Типи речень у мовах світу.

Мова і мислення. Концептуалізація та категоризація світу. Слово, поняття і концепт. Речення і судження. Мова і картина світу. Гетерогенність концепту. Підходи до витлумачення сутності концепту. Когнітивні процедури та їхнє відображення в мовних і мовленнєвих конструктах. Проблема домовного мислення. Основні види процесів мислення: практично-дієвий, наочно-образний та словесно-логічний. Основи мисленнєвих процесів. Функційна асиметрія великих півкуль головного мозку людини. Мислення та афазія. Проблема внутрішнього мовлення. Психолінгвістика як розділ мовознавства, що вивчає взаємостосунки мови, свідомості та мислення. Методика проведення психолінгвістичних експериментів. Мовні значення і логічні категорії. «Зони перетину» психолінгвістики, нейролінгвістики та когнітивної лінгвістики.

Мова і суспільство. Мовна норма та її критерії. Стандартизація мови і кодифікація мовної норми. Літературна мова та її функційно-стилістична диференціація. Лінгвостилістичні та соціолінгвістичні аспекти народної мови, просторіччя, жаргонів, професійних підмов. Мова і засоби масового інформування та спілкування. Мова та етнос. Мова і раса. Базові напрямки досліджень у галузі етнолінгвістики.

Походження мови. Проблема походження мови взагалі і походження конкретних мов. Основні гіпотези походження мови. Теорії моногенезу і полігенезу. Концептуальні відмінності основних гіпотез походження мови.

Розвиток мови. Проблема розвитку мови, вдосконалення мови і змін у мові. Концепція синхронії і діахронії у вченні Ф. де Соссюра та її сучасна оцінка. Процеси диференціації та інтеграції в розвитку мов світу. Теорія стадіальності в розвитку мови. Первинна і вторинна матеріальні форми існування мови. Гіпотеза структурно-типологічного вдосконалення як основного змісту мовного розвитку. Внутрішні і зовнішні причини змін у мові. Темпи змін мови. Базові закономірності поступу мовних змін.

Класифікація мов світу. Типи класифікацій (генеалогічна, типологічна, ареальна). Генеалогічна класифікація. Мовна сім'я як основна класифікаційна категорія. Ознаки визначення спорідненості мов. Мовні сім'ї в генеалогічній класифікації мов. Розподіл мов світу за мовними сім'ями. Ностратична макросім'я мов.

Типологічна класифікація мов. Структурно-типологічна класифікація. Історія створення структурно-типологічної класифікації. Типи мови і тип у мові. Політипологізм конкретних мов. Фрагментарна типологія і системна типологія. Функційна (соціальна) типологія мов. Типи мов за комунікативним статусом: мови міжетнічного спілкування (міжнародні, міжнаціональні, регіональні), мови внутрішньо етнічного спілкування. Піджини і креольські мови. Ареальна класифікація мов. Мовні союзи. Формування мовних союзів.

Мова як історична категорія. Статика й динаміка мови. Причини (внутрішньосистемні та екстралінгвальні) та темпи мовних змін. Синхронний стан мови як динамічна рівновага між тенденціями до сталості й тенденціями до змін. Прогресивний характер мовної еволюції. Історія мови та її хронологічні зрізи – періоди в історії мов.

Мовні контакти та взаємодія мов. Поняття мовного союзу і явище набутої мовної спорідненості. Ареальна лінгвістика. Дивергенція (диференціація) та конвергенція (інтеграція) – основні процеси розвитку мов. Синхронія та діахронія як аспекти лінгвістичного дослідження.

Основні категорії комунікативної лінгвістики. Комунікація як центральне поняття комунікативної лінгвістики. Мовна особистість: комунікативна компетенція та мовленнєва поведінка. Сутність мовленнєвого жанру як категорії комунікації. Ознаки типової комунікативної ситуації. Комунікативні стратегії і тактики як комунікативні категорії. Пресупозиція як універсальна категорія комунікативної ситуації. Соціальні ролі комунікантів у міжособистісній комунікації. Витоки та сучасний стан досліджень невербальних компонентів комунікації.

Дискурсологія в контексті розвитку сучасного мовознавства. Визначення дискурсу в сучасній лінгвістиці. Співвідношення понять «текст» і «дискурс» у мовознавстві.

Типологія дискурсу. Дискурс-аналіз як новітній метод лінгвістичних досліджень.

Лінгвістика тексту. Сучасна теорія тексту. Об'єкт і предмет лінгвістики тексту. Напрями лінгвістики тексту (структурно-граматичний, текстової семантики, комунікативно-прагматичний, семіотичний, лінгвокультурологічний, етнолінгвістичний, когнітивний, прикладний). Основні одиниці (категорії) тексту як ознаки текстуальності: інтенційність, інформативність, цілісність, членованість, мовна зв'язність (когерентність), прийнятність, ситуативність, інтертекстуальність (інтерсеміотичність), модальність, референційність, антропоцентричність, адресантність, інтерактивність. Поняття контексту та його типи. Специфіка імпліцитності тексту (імплікатура, підтекст, пресупозиція та фонові знання).

Лінгвістична герменевтика. Проблеми інтерпретації тексту. Лінгвопоетика та наратологія як розділи сучасної лінгвістики тексту.

Прикладні аспекти мовознавства. Проблематика прикладної лінгвістики. Мовознавство та комп'ютерна лінгвістика. Інформаційно-пошукові системи. Штучний інтелект. Гіпертекст. Технологія гіпертексту та її використання в інформаційних системах. Теорія і практика машинного перекладу. Переклад як прикладна лінгвістична дисципліна. Соціолінгвістика і проблеми мовного будівництва, теорії мовного планування.

Криміналістична лінгвістика. Гендерні студії. Проблематика Інтернет-лінгвістики. Штучні мови. Структурна і математична лінгвістика (обчислювальна, статистична, інженерна, алгоритмічна лінгвістика). Проблематика квантитативної (кількісної) та комбінаторної лінгвістики. Корпуси як засоби опису і використання мови. Лінгводидактика. Автоматизовані системи навчання. Нейролінгвістика. НЛП як психотерапевтичний метод. Предмет і завдання політичної лінгвістики. Методика контент-аналізу та метод когнітивного картування. Медіалінгвістика як наука про вивчення мови ЗМІ.

Література

Основна

1. Вусик Г., Нікішина Т. Загальне мовознавство. Бердянськ : Ф-ОП Ткачук О. В., 2016. 352 с.
2. Загнітко А. П. Мовознавство: загальне мовознавство : посібник. Вінниця : Твори, 2019. 118 с.
3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
4. Мініч Л. С., Карповець Х. М., Столяр З. В. Загальне мовознавство : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей закладів вищої освіти. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 214 с.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006.
6. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Фитосоціоцентр, 1999.
7. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ : ОКО, 1996.
8. Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1998.

Додаткова

1. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генетика: проблеми і перспективи. Львів : ПАІС, 2005.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004.
3. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень. Київ : ВЦ Академія, 2008.
4. Бережняк В. М. Вступ до мовознавства : словник-довідник лінгвістичних термінів. Ніжин, 2004.
5. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. Київ : АртЕк, 1996.
6. Вступ до мовознавства : навч. посіб. / за ред. І. О. Голубовської. Київ : ВПЦ

Київський університет, 2007. Ч. 1.

7. Вступ до мовознавства: навч. посіб. / за ред. І. О. Голубовської. Київ : ВПЦ Київський університет, 2010. Ч.2.

8. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ : Логос, 2004.

9. Дискурс іноземномовної комунікації : колективна монографія / за заг. ред. Кусько К. Я. Львів, 2001.

10. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: колективна монографія / за заг. ред. Шевченко І. С. Харків : Константа, 2005.

11. Зеленько А. С. З історії лінгвістичних вчень. Луганськ, 2002.

12. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2009.

13. Карпіловська Є. А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика : підручник. Донецьк, 2006.

14. Ковалик І. І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: історія лінгвістичної думки. Київ, 1985.

15. Компанцева Л. Ф. Інтернет-лінгвістика: підручник. Луганськ : Янтар, 2012.

16. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ : Плай, 1996.

17. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2002.

18. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

19. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів: навч. посіб.– Вінниця : Нова книга, 2001.

20. Потебня О. Мова, національність, денаціоналізація: Статті і фрагменти / упоряд. і вступ. ст. Ю. Шевельова. Нью-Йорк, 1992.

21. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ, 1996.

22. Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації. Київ : Ін-т української мови НАН України, 1998.

23. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ, 2010.

24. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ, 1996.

25. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність. Київ, 2002. – 392 с.

26. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Київ, 1980.

27. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство. Проблеми. Методи. Київ, 1994.

28. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. Київ, 2010.

IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ, СТРУКТУРА ОЦІНКИ ТА ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ВСТУПНИКІВ

Вступне випробування для вступників до аспірантури має усну форму проведення. Екзаменаційний білет складається з 2 питань – історії української літератури та теорії літератури або сучасної української літературної мови та загального мовознавства (на вибір вступника). Максимальна оцінка, яку може отримати вступник, – 100 балів. Критерії оцінювання знань вступників за результатами вступного випробування за національною шкалою наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії оцінювання знань вступників

Підсумковий бал за результатами вступного випробування	Підсумкова оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання знань вступника
91–100	Відмінно	Досконале знання теоретичних і практичних аспектів проблем, що окреслюють питання екзамену
76–90,9	Добре	Ґрунтовне знання проблем, що окреслюють питання екзамену
61–75,9	Задовільно	Знання ключових проблем, що окреслюють питання екзамену
0–60,9	Незадовільно	Незнання ключових проблем, що окреслюють питання екзамену

Вступника допускають до участі у конкурсі, якщо оцінка за виконання завдань вступного випробування становить 61 бал і більше за 100-бальною шкалою оцінювання.

Якщо підсумковий бал за результатами вступного випробування вступника становить менше 61 бала, то його не допускають до участі в конкурсному відборі.

V. ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Кожен абітурієнт під час складання фахового вступного випробування повинен дотримуватися моральних норм, правил етичної поведінки та принципів академічної доброчесності, а саме:

- самостійно виконувати завдання;
- не принижувати будь-яким чином гідність інших абітурієнтів, учасників освітнього процесу, запобігати таким діям з боку інших осіб;
- дотримуватися правил ділового етикету в поведінці та норм культури спілкування у комунікації з абітурієнтами, здобувачами вищої освіти, викладачами та співробітниками НаУОА;
- не використовувати телефон або іншої пристрої під час проведення фахового вступного випробування;
- не використовувати службові або родинні зв'язки для отримання нечесної переваги.